

УДК 342.9:368.914

DOI: 10.32342/2709-6408-2021-1-2-20

Т.П. МАКАРОВА,

*викладач кафедри права, політології та міжнародних відносин
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

СУЧАСНИЙ СТАН АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

У статті досліджено сучасний стан адміністративно-правового регулювання пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби. Здійснено аналіз актів законодавства України, які регулюють адміністративно-правові відносини у сфері пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, зокрема призначення та перерахунку пенсій. Розкривається організаційно-правовий механізм забезпечення та виконання Україною своїх зобов'язань щодо конституційних прав на пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, а також шляхи його вдосконалення. Розглянуто проблемні питання, які виникають у осіб, звільнених з військової служби при зверненні до уповноважених органів щодо видачі довідок, які підтверджують право на пенсію та право на перерахунок пенсії. Також проаналізовано проблеми при зверненні таких осіб до органів Пенсійного фонду України з заявами про призначення та /або перерахунок пенсій. Здійснюється вивчення причин виникнення проблем у осіб, звільнених з військової служби, щодо призначення та / або перерахунку пенсій за умови наявності великої кількості нормативних документів, які приймаються державою для регулювання цих питань. Актуальність дослідження полягає в необхідності врегулювання національного законодавства у сфері реалізації конституційних прав на пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, у відповідності до концепції адміністративно-правової реформи в Україні. Цим дослідженням обґрунтовується необхідність створення та прийняття кодифікованого акта – Пенсійного кодексу України, який сприятиме ефективності реалізації адміністративно-правових норм у галузі соціального захисту осіб, у тому числі осіб, звільнених з військової служби.

Ключові слова: пенсія, пенсійне забезпечення, особи, звільнені з військової служби, призначення та перерахунок пенсії.

Постановка проблеми. Стаття 3 Конституції України, гарантує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Частина 3 статті 46 Конституції України закріплює право кожної людини похилого віку на справедливую і задовільну винагороду, соціальний захист, яка є основним джерелом існування для них самих та їхніх сімей. Процес становлення України як демократичної держави, базованої на принципах правової рівності, справедливості, соціальної захищеності, гласності та публічності, вимагає створення і забезпечення реалізації відповідного нормативно-правового регулювання також і в одній із складових соціального забезпечення – сфері пенсійних відносин. Головною вимогою для належного функціонування правової держави є введення чітких, рівних умов взаємодії органів державної влади та всіх членів суспільства.

Адміністративно-правова реформа в Україні визначає, що одним із фундаментальних принципів сучасної демократичної країни є орієнтація на забезпечення повноцінної реалізації прав і свобод особистості та рівності перед законом. Тому, держава має виходити з першочерговості розроблення, впровадження і дотримання умов реалізації людиноцентристського підходу, бути сервісом, спрямованим на реалізацію публічного інтересу та на-

дання відповідних послуг, у тому числі й у сфері пенсійних відносин. Водночас громадяни як користувачі державного сервісу та джерело забезпечення контролю над діяльністю владних структур мають володіти навичками ефективною взаємодії з органами публічної влади [2].

Стан дослідження. Дослідженнями проблематики нормативно-правового регулювання відносин у сфері пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, займалися відомі представники української науки, зокрема, Н. Болотіна, К. Мельник, В. Тарасенко, Л. Харитоновна, М. Шумило, В. Міренко, І. Ткач, С. Сазонов, О. Сарнавський та ін. [4]. Сьогодні у сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців чимало питань залишаються недостатньо вивченими і не отримали належного наукового обґрунтування. Можливо, це пов'язано з динамічністю регулювання відносин у цій сфері, внесенням змін до чинного законодавства, що стосуються пенсійного забезпечення військовослужбовців.

Метою статті є аналіз положень національного законодавства щодо порядку призначення, виплати та перерахунку пенсій особам, які звільнені з військової служби, та внесення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо його вдосконалення в умовах адміністративно-правової реформи в Україні.

Виклад основного матеріалу. В Україні основними законодавчими актами, які регулюють адміністративно-правові відносини у сфері пенсійного забезпечення громадян, є Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 №1788-XII (далі по тексту – Закон №1788) [5] та Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 №1058-IV (далі по тексту – Закон №1058) [6]. Цими законами визначено загальні умови, порядок нарахування, виплати, розміри та види пенсій.

Так, положення статті 16 Закону № 1788 встановлюють, що військовослужбовці, особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та поліцейські, які брали участь у бойових діях, а також ті, які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії, каліцтва, одержаних при захисті Батьківщини або при виконанні інших обов'язків військової служби (службових обов'язків), або внаслідок захворювання, пов'язаного з перебуванням на фронті чи виконанням інтернаціонального обов'язку, а також батьки і дружини (якщо вони не взяли повторний шлюб) військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та поліцейських, які померли (загинули) у період проходження військової служби (виконання службових обов'язків) чи після звільнення зі служби, але внаслідок поранення, контузії, каліцтва, одержаних при виконанні обов'язків військової служби (службових обов'язків), захворювання, пов'язаного з перебуванням на фронті, ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи чи виконанням інтернаціонального обов'язку, мають право на пенсію за віком: чоловіки – після досягнення 55 років і при стажі роботи не менше 25 років; жінки – після досягнення 50 років і при стажі роботи не менше 20 років.

Положення пункту 4 частини першої статті 115 Закону № 1058 встановлюють, що військовослужбовці, особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, поліцейські, які брали участь у бойових діях, в антитерористичній операції в районах її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях в районах їх здійснення, а також ті, яким встановлено інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва, отриманих під час захисту Батьківщини або під час виконання інших обов'язків військової служби (службових обов'язків), або внаслідок захворювання, пов'язаного з перебуванням на фронті, виконанням інтернаціонального обов'язку чи безпосередньою участю в антитерористичній операції в районах її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях в районах їх здійснення, дружини (чоловіки), якщо вони не взяли повторний шлюб, і батьки військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, поліцейських, які померли (загинули) у період проходження військової служби (виконання службових обов'язків) чи після звільнення із служби, але внаслідок поранення, контузії, каліцтва, отриманих під час виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків), захворювання, пов'язаного з перебуванням на фронті, ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, виконанням інтернаціонального обов'язку чи безпосередньою участю в антитерористичній операції в районах її прове-

дення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях в районах їх здійснення, особи, яким надано статус учасника бойових дій відповідно до пунктів 20 і 21 статті 6, особи з інвалідністю внаслідок війни відповідно до пунктів 12 та 13 статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», особи з числа резервістів і військовозобов'язаних, яким надано статус учасника бойових дій відповідно до пункту 19 статті 6, особи з інвалідністю внаслідок війни відповідно до пункту 11 статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», дружини (чоловіки), якщо вони не взяли повторний шлюб, і батьки, яким надано статус особи, на яку поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», відповідно до абзаців шостого і сьомого пункту 1 статті 10 зазначеного Закону, а також абзацу восьмого пункту 1 статті 10 зазначеного Закону з числа членів сімей резервістів і військовозобов'язаних, – після досягнення чоловіками 55 років, жінками – 50 років та за наявності страхового стажу не менше 25 років у чоловіків і не менше 20 років у жінок.

Положення наведених законів, дублюючи один одного, встановлюють вид пенсії для осіб, які звільнені з військової служби, – пенсію за віком.

Одночасно здійснення конституційного права на пенсійне забезпечення громадян України із числа осіб, які перебували на військовій службі, з урахуванням особливостей умов їх службової діяльності, характеру, складності і значення виконуваних функцій, ступеня відповідальності, регулюється спеціальними Законами, а саме: Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 №2262 (далі по тексті – Закон №2262) [7] та Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 №2011-XII (далі по тексті – Закон №2011) [8].

Положеннями статті 4 Закону № 1788 встановлено, що умови, норми та порядок пенсійного забезпечення військовослужбовців, а також осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, поліцейських та членів їхніх сімей встановлюються Законом №2262. Їм надається також право на одержання пенсій на підставах, передбачених цим Законом, незалежно від місця проходження військової служби. При цьому всі види грошового забезпечення військовослужбовців, а також осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, поліцейських враховуються нарівні із заробітною платою робітників і службовців.

Стаття 15 Закону №2011 встановлює, що пенсійне забезпечення військовослужбовців після звільнення їх з військової служби провадиться відповідно до Закону №2262.

Спеціальний Закон №2262 визначає умови, норми і порядок пенсійного забезпечення громадян України із числа осіб, які перебували на військовій службі, службі в органах внутрішніх справ, Національній поліції, Службі судової охорони, державній пожежній охороні, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, органах і підрозділах цивільного захисту, податковій міліції чи Державній кримінально-виконавчій службі України, та деяких інших осіб, які мають право на пенсію за цим Законом. Закон має на меті реалізацію особами, які мають право на пенсію за цим Законом, свого конституційного права на державне пенсійне забезпечення у випадках, передбачених Конституцією України та цим Законом, і спрямований на встановлення єдності умов та норм пенсійного забезпечення зазначеної категорії громадян України.

Цим Законом держава гарантує гідне пенсійне забезпечення осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, шляхом встановлення їм пенсій не нижче прожиткового мінімуму, визначеного законом, перерахунок призначених пенсій у зв'язку із збільшенням рівня грошового забезпечення, надання передбачених законодавством державних соціальних гарантій, вжиття на державному рівні заходів, спрямованих на їх соціальний захист.

Стаття 1 Закону №2262 визначає види пенсійного забезпечення. Так, згідно з положенням цієї статті, особи офіцерського складу, прапорщики і мічмани, військовослужбовці надстрокової служби та військової служби за контрактом, особи, які мають право на пенсію за цим Законом, за наявності встановленої цим Законом вислуги на військовій службі, службі в органах внутрішніх справ, Національній поліції, Службі судової охорони і в державній пожежній охороні, службі в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації

ції України, в органах і підрозділах цивільного захисту, податкової міліції, Державної кримінально-виконавчої служби України мають право на довічну пенсію за вислугу років.

Військовослужбовці, особи, які мають право на пенсію за цим Законом, які стали особами з інвалідністю за умов, передбачених цим Законом, набувають право на пенсію по інвалідності.

Члени сімей військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, які загинули чи померли або пропали безвісти, мають право на пенсію в разі втрати годувальника.

Отже, спеціальним Законом встановлено три види пенсій для осіб, яких звільнено з військової служби, а саме: довічну пенсію за вислугу років, пенсію з інвалідності та пенсію в разі втрати годувальника.

Стаття 5 Закону № 2262, встановлює, що призначення пенсій здійснюється на підставах, установлених Законом №1058. Так, згідно з положенням цієї статті, особам, звільненим з військової служби, іншим особам, які мають право на пенсію за цим Законом, та членам їх сімей може призначатися (за їх бажанням) пенсія на умовах і в порядку, передбачених №1058. При цьому для обчислення пенсій враховуються всі види грошового забезпечення, що отримували зазначені особи, які мають право на пенсію за цим Законом, перед звільненням зі служби.

Частина третя статті 43 Закону № 2262, встановлює, що пенсії особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам, які мають право на пенсію за цим Законом, та членам їх сімей обчислюються з розміру грошового забезпечення, враховуючи відповідні оклади за посадою, військовим (спеціальним) званням, процентну надбавку за вислугу років, щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) та премії в розмірах, установлених законодавством, з якого було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а до 1 січня 2011 р. – страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Статтю 48 Закону №2262 та Постановою Правління Пенсійного фонду України «Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 30.01.2007 № 3-1 [12], визначено, що заяви про призначення пенсії за вислугу років та з інвалідності особам, звільненим зі служби, які мають право на пенсію згідно із Законом №2262, та особам, які мають право на пенсійне забезпечення відповідно до міжнародних договорів у галузі пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, подаються цими особами до головних управлінь Пенсійного фонду України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі (далі – органи, що призначають пенсії) через уповноважені структурні підрозділи Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства надзвичайних ситуацій України, Міністерства інфраструктури України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної прикордонної служби України, Державної податкової служби України, Державної пенітенціарної служби України, Державної інспекції техногенної безпеки України.

Разом із заявою про призначення пенсії, особи, звільнені з військової служби, мають подати певні документи та довідки з місця їхньої служби для підтвердження їх права на пенсію згідно із Законом №2262. Такі довідки складаються уповноваженими структурними підрозділами з місця служби заявника згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Правпорядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, поліцейським, співробітникам Служби судової охорони та членам їхніх сімей» від 17 липня 1992 р. № 393 [11] та Постанови Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» від 30.08.2017 № 704 [9].

Днем звернення за призначенням пенсії визначено день подання до відповідного органу Пенсійного фонду України письмової заяви про призначення пенсії з усіма необхідними для вирішення цього питання документами, а в разі пересилання заяви і документів поштою – дата їх відправлення. При цьому, у разі якщо до заяви про призначення пенсії надано не всі необхідні документи, заявнику роз'яснюється, які документи він повинен надати додатково. При наданні ним цих документів до закінчення тримісячного терміну з дня отримання роз'яснення днем звернення за призначенням пенсії вважається день подання заяви або дата відправлення документів поштою, зазначені в частині першій цієї статті.

Стаття 63 Закону № 2262 встановлює право на перерахунок раніше призначених пенсій військовослужбовцям, особам, які мають право на пенсію за цим Законом та членам їх сімей. Такий перерахунок провадиться за документами, що є у пенсійній справі, а також додатковими документами, поданими пенсіонерами на час перерахунку.

При цьому, якщо пенсіонер згодом подасть додаткові документи, які дають право на подальше підвищення пенсії, то пенсія перераховується за нормами цього Закону. Такий перерахунок провадиться за минулий час, але не більш як за 12 місяців з дня подання додаткових документів і не раніше, ніж з дня введення в дію цього Закону.

Перерахунок пенсій особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України (міліції), які мають право на пенсійне забезпечення або одержують пенсію на умовах цього Закону, здійснюється з урахуванням видів грошового забезпечення, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством для поліцейських.

Усі призначені за цим Законом пенсії підлягають перерахунку у зв'язку з підвищенням грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, на умовах, у порядку та розмірах, передбачених Кабінетом Міністрів України. У разі, якщо внаслідок перерахунку пенсій, передбаченого цією частиною, розміри пенсій звільненим із служби військовослужбовцям, особам, які мають право на пенсію за цим Законом, є нижчими, зберігаються розміри раніше призначених пенсій.

Тобто Кабінету Міністрів України надано право на встановлення умов та порядку призначення та перерахунку пенсій, а також розміри складових грошового забезпечення для такого перерахунку. До речі, порядок перерахунку раніше призначених пенсій цієї категорії пенсіонерів визначається Постановою Кабінету Міністрів України «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» від 21.02.2018 № 103[10].

30.08.2017 Кабінет Міністрів України прийняв постанову №704, яка набрала чинності 01.03.2018 та якою затверджено тарифні сітки розрядів і коефіцієнтів посадових окладів, схеми тарифних розрядів, тарифних коефіцієнтів, додаткові види грошового забезпечення, розміри надбавки за вислугу років, пунктом 2 якої встановлено, що грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу складається з посадового окладу, окладу за військовим (спеціальним) званням, щомісячних (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди, які мають постійний характер, премії) та одноразових додаткових видів грошового забезпечення.

04.09.2019 набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України №804 від 14.08.2019 «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян», якою встановлено: «Установити, що виплата пенсій, призначених згідно із Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» до 1 березня 2018 р. (крім пенсій, призначених згідно із зазначеним Законом особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ (міліції) та поліцейським) та перерахованих з 1 січня 2018 р. з урахуванням розміру окладу за посадою, військовим (спеціальним) званням, відсоткової надбавки за вислугу років за відповідною або аналогічною посадою, яку особа займала на дату звільнення із служби (на дату відрадження для роботи до органів державної влади, органів місцевого самоврядування або до сформованих ними органів, на підприємства, в установи, заклади вищої освіти), що визначені станом на 1 березня 2018 р. відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. №704 «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб», здійснюється у 2019 році в розмірі 75 відсотків суми підвищення пенсії, визначеної станом на 1 березня 2018 року», тобто визначено відповідний порядок виплати перерахованих сум підвищених пенсій.

До речі, п. 6 цієї постанови рішенням Шостого апеляційного адміністративного суду від 29.01.2020 у справі № 826/6453/18 визнано протиправним та скасовано.

Аналіз судової практики, зокрема постанови Верховного Суду від 17.12.2019 № Пз/9901/20/19 (№160/8324/19) [13] у зразковій справі щодо видачі довідки про розмір грошового забезпечення для перерахунку пенсії військовослужбовцям, свідчить, що незважаючи на існування широкого кола нормативних документів, які регулюють адміністративно-правове пенсійне забезпечення осіб, звільнених із військової служби, такі особи змушені вирішувати питання призначення та перерахунку пенсій в судовому порядку, і кількість таких судових справ зростає з кожним роком. При цьому ці особи змушені витратити зайві зусилля, час та грошові кошти, відстоюючи своє право на пенсійне забезпечення. Проблеми починаються вже на етапі формування необхідного пакета документів для призначення пенсії та подання його разом із заявою до органів пенсійного фонду, продовжуються на етапі призначення пенсій у разі, якщо пенсію призначено на етапі збору документів для її перерахунку. Колишніх військовослужбовців, які сумлінно виконували свій обов'язок із захисту Батьківщини, поставлено в такі умови, що вони тривалий час змушені боротися за своє право на отримання пенсії або її належного перерахунку, перебуваючи у фактичній залежності від компетенції та добросовісної поведінки посадових осіб з їх колишньої служби та органів пенсійного фонду.

Висновок. Велика кількість нормативних актів різної юридичної сили, внесення в них численних змін, невідповідність положень деяких цих нормативних актів Конституції України, неузгодженість дій державних органів, необізнаність чи недотримання ними сучасної судової практики як джерела права, юридична необізнаність осіб, які звертаються за призначенням пенсії або її перерахунком, ускладнюють застосування чинного законодавства у сфері пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби. та призводять до численних порушень прав таких осіб. Наведене вказує на доцільність здійснення подальшої систематизації пенсійного законодавства в цьому напрямі шляхом його кодифікації.

Державне управління, зокрема у сфері соціального забезпечення, в тому числі пенсійного, має характеризуватися реалізацією адміністративних процедур шляхом відкритої публічної діяльності, застосування зрозумілих правових інструментів демократичного врядування, упорядкування суспільної діяльності та надання адміністративних послуг громадянам як засобу реалізації їх прав та свобод громадян [3].

Норми, сформовані у надрах адміністративного права в часи найбільшого розвитку державоцентричного підходу, сьогодні відіграють роль синергуючого каталізатора формалізації правових норм у різних соціально-економічних сферах. Поява нової системи українського права з поділом відповідно до сфер використання, як науки, сфер законодавства та практичної правореалізуючої діяльності наразі цілком відповідає сучасним реаліям [3]. Тому цим дослідженням обґрунтовується необхідність прийняття Пенсійного кодексу України. Ухвалення цього кодифікованого акта сприятиме ефективності реалізації адміністративно-правових норм в усіх формах: додержання, використання, виконання, застосування.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.12.2020).
2. Адміністративно-правова реформа в Україні / за заг. ред. С.В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 180 с. URL: <https://duan.edu.ua/university-ukr/kafedry/15-pages/335-kafedra-prava.html> (дата звернення: 05.12.2020).
3. Оболенський О.Ю. Державне управління та державна служба: словник-довідник. К.: КНЕУ, 2005. 208 с.
4. Військові пенсії: протиправність у визначенні розмірів та шляхи поновлення порушених прав : веб-сайт. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/vijskovi-pensiyi-protupravnist-u-vyznachenni-rozmiriv-ta-shlyahu-ponovlennya-porushenyh-priv/> (дата звернення: 06.12.2020).
5. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 №1788-XII. Дата оновлення: 23.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12/conv#n80> (дата звернення: 05.12.2020).

6. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 №1058-IV. Дата оновлення: 10.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 05.12.2020).

7. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12/conv#n360> (дата звернення: 05.12.2020).

8. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 05.12.2020).

9. Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 №704. Дата оновлення: 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.12.2020).

10. Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. №103. Дата оновлення: 29.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.12.2020).

11. Правопорядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, поліцейським, співробітникам Служби судової охорони та членам їхніх сімей :Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 р. № 393. Дата оновлення: 29.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.12.2020).

12. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Постанова Правління Пенсійного фонду України від 30.01.2007 №3-1. Дата оновлення: 29.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0135-07#Text> (дата звернення: 05.12.2020).

13. Рішення Верховного Суду від 17.12.2019 №Пз/9901/20/19 (№160/8324/19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86432492> (дата звернення: 05.12.2020).